

Голас Радзімы

№ 3 (1677)
22 студзеня 1981 г.

ГАЗЕТА БЕЛАРУСКАГА ТАВАРЫСТВА ПА КУЛЬТУРНЫХ СУВЯЗЯХ З СУАЯЧЫННІКАМІ ЗА РУБЯЖОМ
(БЕЛАРУСКАЕ ТАВАРЫСТВА «РАДЗІМА»)

Выдаецца з 1955 г.
Цана 4 кап.

АСОБНАЯ КВАТЭРА — КОЖНОЙ СЯМ'І

«Наш дом»

стар. 2—3

ЖЫЦЦЕ БЕЗ РАДЗІ- МЫ СТРАШНЕЙ ЗА СМЕРЦЬ

«Вяртанне»

стар. 4—5

З ГЭТАГА ВЕРША ЯНКІ КУПАЛЫ ПА- ЧАЛОСА ШЫРОКАЕ ПРЫЗНАННЕ БЕЛА- РУСКАЙ ЛІТАРАТУ- РЫ

«А хто там ідзе!»
ва ўспамінах
сучаснікаў»

стар. 6

«Ды ці не Паўлінка з купалаўскай п'есы на гэтым здымку? — узнікне, напэўна, думка ў кожнага, хто возьме ў рукі сённяшні нумар газеты. Менавіта так апрапаніліся вясковыя беларускія дзвучаты — сучасніцы слаўтай Паўлінкі, капі ішлі на вячоркі ці яшчэ на якое гуляння: фартух з кірункамі, палатняная расшытая кашуля — вачэй не адвесці і кенешне ж, хустка ў кветкі. Дорэчы, усё аддзенне сялянкі — вялікія майстрыхі — рабілі самі: ткалі, шылі, вышывалі. «Ці не хочаш апрагнуць!» — новая рубрыка ў «Голасе Радзімы», якую мы пачынаем артыкулам мастацтвазнаўцы М. Раманюка «Па аддзенню сустрэкаюцца», змешчаным на 8-й стар.

падзеі • людзі • факты

НОВАЯ КНИГА Л. І. БРЭЖНЕВА У АНГЛІ

Кніга «Сацыялізм, дэмакратыя і правы чалавека» выпушчана адным з буйнейшых выдавецтваў на Захадзе «Пергамон Прэс». Гэта зборнік выступленняў і артыкулаў Л. І. Брэжнева за апошнія 10 гадоў.

Ён адкрываецца зваротам Л. І. Брэжнева да амерыканскага і англійскага чытача, у якім, у прыватнасці, гаворыцца: «Спадзяюся, гэта кніга задаволіць таго дапытлівага чытача, якому цікава даведацца аб характэрных рысах савецкай сацыялістычнай дэмакратыі, азнаёміцца з нашым разуменнем правоў чалавека і з іх усабленнем у Савецкім Саюзе». Далей Леанід Ільіч Брэжнеў пад-

крэсліў: «Ніякую самую прынцыповую гістарычную або ідэалагічную спрэчку не вырашыць ядзернай дуэлю. Знішчыўшы адзін аднаго, ні той, ні другі бок не дакажа перавагу свайго тлумачэння дэмакратыі або правоў чалавека. Паставім жа на першае месца сярод усіх правоў чалавека самае свяшчэннае з іх — права на жыццё — і, значыць, — права на трывалы мір».

У сённяшнім свеце, заявіў у інтэрв'ю савецкім журналістам кіраўнік выдавецтва «Пергамон Прэс» Р. Максуэл, наўрад ці знойдзецца іншы дзеяч, чые меркаванні аб сацыялістычнай дэмакратыі гучалі б гэтак жа аўта-

рытэтна, як выказванні Л. І. Брэжнева. Асаблівую актуальнасць аўтарытэтнае растлумачэнне савецкага пункту гледжання на пытаннях дэмакратыі і правоў чалавека набывае ў сувязі з работай мадрыдскай сустрэчы прадстаўнікоў дзяржаў — удзельніц Нарады па бяспецы і супрацоўніцтву ў Еўропе... Я перакананы, што выхад у свет на англійскай мове новай кнігі Л. І. Брэжнева будзе садзейнічаць пашырэнню ведаў аб Савецкім Саюзе ў англамоўным свеце, што дапаможа разрады міжнароднай напружанасці, умацаванню ўзаемаразумення і адносінаў мірнага супрацоўніцтва паміж народамі.

АБ УВЕКАВЕЧАННІ ПАМ'ЯЦІ ПЯТРА МАШЭРАВА

У мэтах увекавечання памяці былога кандыдата ў члены Палітбюро ЦК КПСС, першага сакратара ЦК Кампартыі Беларусі П. М. Машэрава Цэнтральны Камітэт Кампартыі Беларусі і Савет Міністраў Беларускай ССР ПАСТАНАВІЛІ:

перайменаваць Паркавую магістраль горада Мінска ў праспект Машэрава.

Прысвоіць імя П. М. Машэрава Расонскай сярэдняй

школе і саўгасу «Машканы» Віцебскай вобласці і ў далейшым іх называць: Расонская сярэдня школа імя П. М. Машэрава, саўгас імя П. М. Машэрава.

Даручыць Інстытуту гісторыі партыі пры ЦК Кампартыі Беларусі і Дзяржаўнаму камітэту Беларускай ССР па справах выдавецтваў, паліграфіі і кніжнага гандлю выдаць зборнік артыкулаў і выступленняў П. М. Машэрава.

Устанавіць мемарыяльны дошкі ў памяць П. М. Машэрава на доме ў г. Мінску, дзе ён жыў, і на будынку Віцебскага педагагічнага інстытута імя С. М. Кірава.

Узвесці на магіле П. М. Машэрава надмагільны помнік.

Вырашана таксама прысвоіць імя П. М. Машэрава Мінскаму заводу аўтаматычных ліній і аднаму з будуюмых марскіх суднаў.

на іх каля мільёна рублёў. Усё гэта дала добрасумленна праца людзей у грамадскай гаспадарцы.

ПАСЁЛАК ЛЕНІНА

Той, хто не быў у пасёлку Леніна Горацкага раёна некалькі гадоў, не знае яго.

Рэйсавы аўтобус праімчыць вас міма гандлёвага цэнтра, шматпавярховай гасцініцы, сельскага Палаца культуры. На прыпынку ўбачыце, як уздоўж галоўнай вуліцы ўзняліся рады новенькіх дамоў. Чатырнаццаць тысяч квадратных метраў жыллой плошчы атрымалі за апошнія гады навасель. Восем мільёнаў рублёў укладзена ў будаўніцтва і больш яшчэ мільёнаў яшчэ трэба будзе асвоіць. Будуць пабудаваны басейн, стадыён, жыллыя і адміністрацыйныя карпусы. Забудова пасёлка вядзецца па арыгінальнаму праекту, які спалучае камфартабельнасць кватэр гарадскога тыпу з традыцыйнымі вартасцямі сельскага быту. Клопаты па ўтрыманні і рамонту жыллёвага фонду узяў на сябе пасялковы аддзел камунальнай гаспадаркі.

ХРОНІКА

◆ З новага года ў Гомелі пачала працаваць дзіцячая філармонія. У першым канцэрце выступалі хор «Рапсодыя» сярэдняй школы № 30 і калектывы музычных школ горада.

У плане работы дзіцячай філармоніі — сустрэчы юных гамяльчан з прафесійнымі і самадзейнымі выканаўцамі класічнай і сучаснай музыкі.

◆ «Крылы дружбы» — так называецца калектывны зборнік, які выйшаў у сталіцы саюзнай рэспублікі Душанбэ ў выдавецтве «Таджыкістон». Змест кнігі склалі вершы і апавяданні савецкіх пісьменнікаў, прадстаўнікоў братніх літаратур.

Сярод аўтараў зборніка — і Рыгор Бардулін. Яго верш «Белы прышар» змешчаны ў аўтарызаваным перакладзе Н. Кісліка.

Кніга выдадзена на рускай мове.

◆ У 12 замежных краін адпраўляе сваю прадукцыю завод «Эмальпасуда». Чарговая партыя яе адгружана ў Мангольскую Народную Рэспубліку і Народную Дэмакратычную Рэспубліку Йемен. Купляюць сліскую пасуду знешнегандлёвыя фірмы Швецыі, Канады, Лаоса, В'етнама, КНДР і іншых краін. Больш чым на 100 тысяч рублёў закупіла яе Венгрыя.

◆ У Пінску будуюцца новы рачны порт. Да механізаваных прычалаў адначасова зможна прышвартоўвацца цэлы караван суднаў. Штогод тут будзе перапрацоўвацца 1,8 мільёна тон грузаў. Да порта праляжа чыгуначная ветка. Будаўніцтва вядзе спецыяльна створаны экспедыцыйны атрад, аснашчаны магутнай землекапальнай, транспартнай і пад'ёмнай тэхнікай.

◆ З саўгаса-камбіната «Мір» Баранавіцкага раёна штодзённа паступаюць у медыцынскія ўстановы і на прылаўкі магазінаў дзесяткі літраў кумысу. Вытворчасць гэтага каштоўнага гаючага напітку ў адзінацатай п'яцігоддзі павялічыцца.

69 МІЛЬЁНАЎ КВАДРАТНЫХ МЕТРАЎ — ТАКІ СЕННЯ ЖЫЛЛЁВЫ ФОНД БЕЛАРУСІ

НАШ
ДОМ

У Законе «Аб Дзяржаўным плане эканамічнага і сацыяльнага развіцця Беларускай ССР на 1981 год», прынятым 13 лістапада мінулага года сесіяй Вярхоўнага Савета рэспублікі, запісана: «Пабудова ў 1981 годзе за кошт усіх крыніц фінансавання жылля дамы агульнай плошчай 4,1 мільёна квадратных метраў».

Пракаменціраваць гэты ланкажны радок Закона мы папрасілі начальніка аддзела жыллёвай і камунальнай гаспадаркі Дзяржплана БССР Уладзіміра АЛЯШКЕВІЧА.

— Калі гэтую лічбу супаставіць з колькасцю насельніцтва ў рэспубліцы (9,6 мільёна чалавек), то яна гаворыць пра многае.

Але хацелася б успомніць недалёкае мінулае. У 1922 годзе І Усесаюзна з'езд Саветаў прыняў Дэкларацыю і Дагавор аб утварэнні Саюза Савецкіх Сацыялістычных Рэспублік. Цэнтральная задача будаўніцтва сацыялізму, пастаўлена Камуністычнай партыяй, азначала: пераадолець адставанне ў эканамічным і культурным развіцці раней прыгнечаных народаў, забяспе-

чыць іх фактычную роўнасць. Такіх задач не вырашала яшчэ ні адно грамадства! Капіталізм не ведае прыкладу, каб народ якой-небудзь шматнацыянальнай краіны змог пераадолець сваю адсталасць з дапамогай іншых народаў гэтай краіны. А ў савецкай гісторыі кожны этап барацьбы за сацыялізм адзначаны незвычайнымі прыкладамі бескарыслівай узаемадапамогі і падтрымкі народаў СССР. Вырашэнне жыллёвай праблемы ў нашай рэспубліцы — адзін з іх.

У 1922 годзе ўвесь гарадскі жыллёвы фонд рэспублікі склаўся 6,1 мільёна квадратных метраў агульнай плошчы, а сёння ён дасягнуў 69 мільёнаў. Толькі за дзесятыя пяцігодкі ў рэспубліцы пабудавана (за кошт усіх крыніц фінансавання) 21 мільён квадратных метраў агульнай плошчы жылля. Па сутнасці створаны новы жыллёвы фонд, прыкладна роўны фонду шасці такіх гарадоў, як Віцебск або Магілёў, у кожным з якіх жыве звыш 300 тысяч чалавек. А гэта

ЮБІЛЕІ

Першы намеснік Старшыні Савета Міністраў Беларускай ССР, Старшыня Дзяржаўнага плановага камітэта Беларускай ССР Віктар Гвоздзеў за шматгадовую плённую работу ў партыйных і савецкіх органах, актыўны ўдзел у грамадска-палітычным жыцці і ў сувязі з пяцідзесяцігоддзем узнагароджаны Ганаровай граматай Вярхоўнага Савета Беларускай ССР.

Споўнілася 60 гадоў з дня заснавання Тэлеграфнага агенцтва Беларускай ССР пры Савеце Міністраў Беларускай ССР (БЕЛТА). Прэзідыум Вярхоўнага Савета БССР за вялікі ўклад у развіццё сродкаў масавай інфармацыі і прапаганды, арганізацыю аператыўнага інфармавання працоўных Беларусі, мабілізацыю іх на вырашэнне задач гаспадарчага і культурнага будаўніцтва ўзнагародзіў Тэлеграфнае агенцтва Ганаровай граматай Вярхоўнага Савета Беларускай ССР.

За шматгадовую актыўную работу ў органах масавай інфармацыі і прапаганды, вялікі ўклад у іх развіццё і актыўны ўдзел у грамадскім жыцці Ганаровымі граматамі і Граматамі Вярхоўнага Савета Беларускай ССР узнагароджана група супрацоўнікаў БЕЛТА. Сярод іх карэспандэнт К. Балатэвіч, брыгадзір тэлеграфістаў З. Глямбоцкая, фотакарэспандэнт Э. Кабяк і іншыя.

Як мы паведамылі, у студзені бягучага года выдавецтву «Беларусь» споўнілася 60 гадоў. З гэтай нагоды за шматгадовую плённую работу, вялікі ўклад ва ўдасканаленне кнігавыдавецкай справы ў рэспубліцы, актыўны ўдзел у грамадскім жыцці і дасягнутыя поспехі ў выкананні заданняў дзесятай пяцігодкі група работнікаў выдавецтва «Беларусь» і Мінскага паліграфічнага камбіната імя Якуба Коласа ўзнагароджана Ганаровымі граматамі і Граматамі Вярхоўнага Савета Беларускай ССР.

Загачыку рэдакцыі Генадзю Галубовічу і галоўнаму мастаку выдавецтва Мікалаю Шырокаву прысвоены ганаровыя званні заслужанага работніка культуры Беларускай ССР.

СЕЛЬСКІЯ НАВІНЫ

ЗА КОШТ ГАСПАДАРКІ

Да дабрабыту сваіх працоўнікоў калгас «Заветы Леніна» Маладзечскага раёна многае дадае з грамадскага бюджэту. Так, плата за калгасную кватэру льготная: сям'я плаціць толькі трэцюю частку, астатняе — за кошт гаспадаркі. Кожны год у лепшых здраўніцах краіны адпачываюць больш за 30 чалавек. Усе пудзёкі ў санаторыі і дамы адпачынку аплачвае калгасны прафсаюз і бухгалтэрыя калгаса. Маладажонам у дзень вяселля па традыцыі ўручаецца ад калгаса каларовы тэлевізар.

Цяпер калгас мае шэсць стыпендыятаў у ВНУ і тэхнікумах: штогод на стыпендыі гаспадарка выдае 2 240 рублёў. Студэнтам-завочнікам на час экзаменацыйнай сесіі прадастаўляецца дадатковы аплачваемы водпуск.

Калгас пабудоваў выдатны дзіцячы сад-яслі, Дом культуры, школу, затраціўшы

Што патрэбна для таго, каб мэбля для кватэры была прыгожай і сучаснай! Спецыялісты вытворчага аб'яднання «Мінскпраект-мэбля» лічаць, што не толькі колер і канфігурацыя яе. Многае залежыць і ад таго, з якога матэрыялу зроблены секцыя ці спальны гарнітур. Канструктары аб'яднання пры распрацоўцы новых узораў мэблі выкарыстоўваюць пенаполіурэтан. Гэта дасць магчымасць зрабіць вырабы больш прыгожымі і эканоміць каштоўныя пароды дрэва.

НА ЗДЫМКАХ: распрацоўкай новых узораў мэблі займаюцца галоўны архітэктар канструктарскага бюро М. МАКАРЭВІЧ і мастак-канструктар А. СВІНАРЭНКА; так выглядае гасцінны гарнітур. Фота В. УЛАДЗІМІРАВА.

ПРОШЛО уже два с половиной года после знаменательной даты в жизни афганского народа — 27 апреля 1978 года, когда революционно настроенные армейские подразделения, поддержанные трудящимися, под руководством Народно-демократической партии Афганистана (НДПА) свергли режим Мухаммада Дауда. С этого дня название одной из древнейших стран Центральной Азии, почти не появлявшееся ранее в мировой печати, заняло первые места на страницах крупнейших изданий всего мира. Прогрессивные люди в различных странах мира искренне и доброжелательно встретили новость о народной революции. Враги прогресса, конечно, как всегда, усмотрели и здесь «коммунистический переворот», «руку Москвы», «стратегические интересы Советского Союза».

Что же все-таки послужило причиной взрыва народного возмущения? Какие цели ставила перед собой НДПА с первого дня своего основания — 1 января 1965 года и какие задачи ставит и решает в настоящее время?

Афганистан являлся полуфеодальной страной. В последние годы правления короля Захир Шаха, правда, появились кое-какие признаки послабления в осуществлении политических свобод. Однако это свидетельствовало отнюдь не о демократизации королевского режима, а о том, что

ЧТО ПРИНЕСЛА АФГАНИСТАНУ АПРЕЛЬСКАЯ РЕВОЛЮЦИЯ 1978 ГОДА

ДВЕРЬ В БУДУЩЕЕ ОТКРЫТА

с каждым годом в стране зрело и часто прорывалось недовольство интеллигенции, студенчества, рабочего класса, представителей национальной буржуазии существовавшим засильем иностранного капитала, отсутствием элементарных прав свободы слова, печати, демонстраций.

В 1973 году Захир Шах был свергнут своим родственником Мухаммадом Даудом, провозгласившим Афганистан республикой и выдвинувшим широковещательную программу социально-экономических преобразований. На первых порах для участия в работе правительственных органов были приглашены и представители НДПА, которая открыто заявила о своей готовности войти в объединенный фронт прогрессивных сил. Однако за пять лет правления Дауда практически не было реализовано ни одной реформы в интересах трудового народа. Несмотря на довольно частое употребление слов «революция» и «свобода», государственный механизм, унаследованный от монархии, сохранялся, политическая власть осуществлялась согласно требованиям феодалов, помещиков, компрадорской буржуазии. В конце концов закончились и разговоры о свободе и демократии: были запрещены демонстрации, забастовки, отменены политические свободы.

И вот в апреле 1978 года режим Дауда рухнул. Революция нанесла решительный удар по феодализму, она вывела почву из-под ног и у тех, кто пытался найти опору в «помощи» капиталистических стран Запада.

Еще в 1966 году НДПА опубликовала программу демократических преобразований в стране, главные положения которой предусматривали обеспечение независимого экономического развития, создание условий, с тем чтобы впервые в истории Афганистана народ мог взять на себя ответственность за судьбу родины, глубокие социальные преобразования в интересах трудящихся.

Требовалось начинать строительство новой жизни практически с нуля в стране с населением 17 миллионов человек, состоящим из 22 народностей, которые подразделяются на десятки племен и сотни кланов. 90 процентов населения практически неграмотно. Это страна, где большинство безземельных крестьян с семьями существовали, работая на крупных землевладельцев, которым принадлежали земля и торговля и которые контролировали административный аппарат и другие органы государственной власти. «Племенная и религиозная рознь (20 процентов шиитов, 80 процентов суннитов)», — писал французский журнал «Африка-Азия», — всячески поддерживалась, поскольку она гарантировала равновесие застою, позволявшее старому режиму удержаться у власти».

Революционное правительство Афганистана, выполняя утвержденную и одобренную народом программу, отменило ростовщические проценты и заявило, что крестьяне и арендаторы освобождаются от уплаты долгов частным кредиторам; были созданы государственные фонды помощи мелким крестьянам и сельскохозяйственным рабочим, а затем положено начало добровольному кооперированию.

Главное место в новом законодательстве занял декрет о проведении земельной реформы от ноября 1978 года, которая предусматривала ликвидацию крупного феодально-помещичьего землевладения. Уже в первый месяц после издания декрета получили землю более 14 тысяч семей, а всего должны быть распределены свыше 1 миллиона гектаров (около 15 процентов полезной сельскохозяйственной площади) между 680 тысячами мелких крестьян.

Афганистан открыл дверь в будущее. Это значит: аграрная реформа, массовая кампания борьбы с неграмотностью, демократизация государственных институтов. Это — сближение с другими борющимися народами, поднятие общекультурного и политического уровня сознания народов Афганистана, возможность для всей молодежи получить образование. У самых обездоленных слоев города и деревни появилась твердая надежда на лучшее будущее. Правительство немедленно начало осуществлять план развития и реформ, которые должны заложить основу для рождения нового Афганистана. В этом — истинные цели Апрельской революции в этой стране.

Владимир ПЛАСТУН,
кандидат исторических наук.
(АПН).

АДНА З ГАРАНТЫЙ ПРАВОЎ САВЕЦКАГА РАБОЧАГА

КАЛЕКТЫЎНЫ АБАВЯЗАК І АСАБІСТАЯ АДКАЗНАСЦЬ

У 31 нумары «Голасу Радзімы» пад рубрыкай «Па старонках выданняў замежных суайчыннікаў» мы выкарысталі пісьмо Івана Альховіка з Англіі, якое было апублікавана ў «Славянском галосе» за мінулы год. Наш суайчыннік, рабочы з Манчэстэра, раскаваў аб тым, як уладальнік завода адмовіўся выдзеліць сродкі на медыцынскую дапамогу: «Наш гаспадар, — піша Іван Альховік, — вялікі мільянер, але грошай на бінт для рабочага, з

якім здарылася няшчасце на яго заводзе, у мільянера не хапае...»

Ці можа здарыцца штосьці падобнае на савецкім прадпрыемстве, дзе калектыў рабочых і служачых у асобе фабрычна-заводскага мясцовага камітэта (ФЗМК) заключае штогод з адміністрацыяй пагадненне, якое называецца калектыўным дагаворам?

Гэты дакумент вызначае ўзаемныя абавязальствы па выкананні і перавыкананні вы-

творчага плана, павышэнні прадукцыйнасці і ўдасканаленні арганізацыі працы, паліпшэнні матэрыяльна-бытавога і культурнага абслугоўвання рабочых і служачых, а таксама змяшчае нарматыўныя палажэнні па пытаннях працы і зарплат, распрацаваны адміністрацыяй ФЗМК у межах іх кампетэнцыі.

Як бачыце, дагавор ахоплівае ўсе бакі жыцця працоўнага калектыву. Адзначым, што ў выглядзе нарматыўнага акта

ЯШЧЭ машына не выскачыла з лесу, а гоман і смех моладзі, што сядзела ў кузаве, загалушылі гул духавага аркестра. Лес скончыўся нечакана, і нам адкрылася шырокая наднёманская паляна, запоўненая людзьмі. Міліцыянер-рэгуліроўшчык паказаў: стаянка грузавых машын там...

Над наваколлем ляцела мелодыя песні «Дзень Перамогі». Мы, не спяшаючыся, уліліся ў гаманліваю людскую плынь. Побач са мною ішоў Аляксей Пікулік, баявы партызанскі сябар.

Раптам чую: «Таварыш камандзір!..» Я зірнуў туды, ад-

— Ну, чаго мы тут стаім? Пакуль пачнуцца ўрачыстасці, давайце хоць пагаворым, — запрапанавала Надзея і першая накіравалася ў лес, далей ад людскога гоману.

Пакуль ішлі, я ўсё больш пераконваўся: ён, ён, ён...

Пад ялінаю, дзе мы схаваліся ад сонца, я звярнуўся да Дзівакова.

— Вам знаёмы гэты лес?

Відаць, ён зразумеў, чаму я пытаю, таму пачырванеў, заварушыўся, глянуў на Надзею. Запанавалі хвіліны цішыні. Парушыў іх цяжкі ўздых Дзівакова. І, відаць, з намаганнем ён прагаварыў:

— Мне Надзея сказала, хто вы, і таму сакрэтаў ад вас у

з нас рызыкнулі ўцячы. Нам пашчасціла. Ішлі на ўсход, каб перайсці фронт. Але надзеі, на гэта не было. Вось чаму я затрымаўся ў Бярэзніках, мае спадарожнікі пайшлі далей.

«Сапраўды, гэта той», — падумаў я больш упэўнена.

— А што было далей? — спытаў Аляксей.

— Да восені ў Бярэзніках такіх, як я, сабралася амаль трыццаць чалавек. Мяне ўзяла за работніка вось яна, — кіўнуўшы галавою ў бок Надзеі, сказаў ён.

«Нічога сабе работнічак. Той самой не было чаго рабіць», — падумаў я, але змаўчаў.

— Што, у яе гаспадарка была вялікая? — як бы ўгадаў

ВЯРТАННЕ

Усё далей адыходзіць мінулая вайна, і нас, яе ўдзельнікаў, становіцца ўсё меней...

Вось таму лічу сваім абавязкам расказаць не толькі аб патрыятызме майго пакалення, а і аб адмоўных, хоць і рэдкіх з'явах, што сустракаліся ў той складаны час. Былі, на жаль, людзі, якія не адчувалі варажасці да

Савецкай улады, але свае асабістыя інтарэсы ставілі вышэй інтарэсаў грамадства.

У аснове апавядання, якое я прапаную чытачам, ляжыць сапраўдны жыццёвы выпадок, мне добра вядомы. Я змяніў толькі прозвішчы: навошта вярэдзіць старыя раны? Аўтар.

куль далейшым знаёмы голас. Святочна апанутая, стаяла наша партызанская сувязная Надзея Бокуць і махала нам рукою. Побач з ёю незнаёмы мне мужчына.

— Пазнаёмцеся, — трохі ніякавата ўсміхаючыся, сказала жанчына.

Я назваў сябе і падаў руку. — Дзівакоў, — з затрымкаю прадставіўся мужчына.

У глыбінні памяці штосьці варухнулася, і я больш уважліва паглядзеў на яго. Сярэдняга росту, гадоў пад шэсцьдзесят. Апануты чыста: клячаты гарнітур сядзеў на ім элегантна, шэры капляш ён трымаў у руцэ. Вочы, некалі блакітныя, выцвілі. Амаль лысы, толькі на патыліцы напалову сівяя валахна звісала на каўнер. Твар пакрысцілі глыбокія маршчыны. Пад носам вузенькія выгнутыя вусікі.

Маўчанне зацягнулася, мне ўсё здавалася, што гэтага чалавека я недзе бачыў, перабраў у памяці магчымых месцы сустрэчы. Надзея таксама адчула няёмкасць становішча і таму сказала:

— Гэта ж Васіль Дзівакоў, з байцоў, што зіму сорок першага жыў у нас.

Мне ўспомніўся лясісты бераг недалёка адсюль. «Няўжо той самы?» — прамільгнула думка, але я быў няўпэўнены.

мяне няма. Хачу расказаць аб тым, што са мною здарылася, дзе быў і як тут апынуўся.

— Раскажыце, раскажыце...

— азваўся маўчаўшы да гэтага часу мой сябар Аляксей.

— У пачатку сорок першага года ўвесь наш полк каля Ломжы трапіў у акружэнне, затым быў палон, — загаварыў Васіль Дзівакоў. — Не скажу, што нельга было ўцячы. Можна. Некаторыя так і зрабілі. А мне думалася тады, куды ўцякаць, усяму канец. Ды і навошта ўцякаць? У кожнай вайне былі і будуць палонныя. Чаму я не магу быць сярод іх? Невядома, каму больш пашанцае? Я не лічыў гэта здрадай. Наадварот. А потым, калі трапіў у лагер у Баранавічах, падумаў, што лепш было загінуць ці памерці з голаду ў лесе, чым такое пекла, якое мы паспыталі там...

Лагер, як вокам акінуць, запоўнены людзьмі ў падраным, брудным вайсковым адзенні. Зарослыя твары не даюць магчымасці вызначыць узрост змучаных людзей. Тут я, як і многія, не спадзяваўся выжыць. Абясцеленыя людзі пакутавалі ад смагі. З чатырох вежаў, што ўзвышаліся над лагерам, немцы стралялі з кулямэтаў. І ўсё ж становішча было настолькі безвыходным, што шасцёра найбольш дужых

маю думку і спытаў Аляксей.

— Не, невялікая, але ўсё ж мужчына ў хаце, — адказаў Дзівакоў без затрымкі.

— Чалавечая спагада была ў нас да сваіх, якія трапілі ў бяду. Хацелася дапамагчы, — азваўся Надзея.

Дзівакоў крыху пабялеў з твару, заварушыўся, паглядзеў у мой бок і, быццам нічога не зразумеўшы, працягваў:

— Тут я і пражыў да вясны сорок другога. У маі немцы выдалі загад такім, як я, з'явіцца на перарэгістрацыю.

— І пасля таго лагера вы пайшлі? — са здзіўленнем спытаў Аляксей.

— А што было рабіць? Улада ёсць улада, так я тады разумеў. Як толькі солтыс паведаміў аб загадзе акупантаў з'явіцца ў гарнізон, я, як і іншыя, пайшоў у лес. Ва ўрочышчы Барок, дарэчы, недалёка адсюль, мы правялі сход, выбралі камандзіра, арганізавалі атрад. Першую ноч спалі абідзе: хто ў лесе, хто ў вёсцы. Вядома, майскія ночы жыццё халодныя. Я пайшоў да Надзі. Раніцою, не сказаўшы ёй нічога, накіраваўся не на месца збору, як было загадана, а ў гарнізон. Чаму так зрабіў? Думаў, мусіць: якія мы вякі без зброі. А адносіны да палонных, можа, ужо змяніліся.

калектыўны дагавор упершыню вызначаны дэкрэтам Савета Народных Камісараў яшчэ ў 1918 годзе пад кіраўніцтвам Леніна. Савецкая ўлада рэгламентавала дэкрэтам і змест дагавора.

Што ўяўляе сабой калектыўны дагавор на сучасным савецкім прадпрыемстве? Да прыкладу, возьмем адзін з заводаў Мінска і азнаёмімся з ходам выканання пагаднення. На маторным заводзе ў 1980 годзе дагаворам былі абумоўлены наступныя асноўныя моманты дзейнасці калектыву: развіццё сацыялістычнага спартоўнага, пашырэнне перадавога вопыту, павышэнне кваліфікацыі кадры, умацаванне дысцыпліны і працоўнай дысцыпліны, адказнасць гаспадарчых і прафсаюзных органаў за ахову працы, задавальненне жыллёва-бытавых патрэб работнікаў і іншае. Усе пункты дагавора выкананы поўнасцю. Толькі адзін — аб будаўніцтве прафілакторыя — пераносіцца ў дагавор 1981

года. Спецыяльная камісія (яе ўзначальвае намеснік галоўнага інжынера Васіль Дзмітрыеў) працуе над дагаворам на гэты год, які зацвердзіць агульназаводская канферэнцыя. Калектыў падвядзе таксама вынікі леташняга дагавора.

У адпаведнасці з раздзелам, які ахоплівае пытанні жыллёва-бытавых патрэб работнікаў, на заводзе адкрыты стол заказаў, дзе можна набыць тавары першай неабходнасці. Пабудаваны лабараторна-бытавы корпус, што дазволіла палепшыць умовы працы значнай колькасці рабочых і служачых, 320 дзяцей маторазаводцаў сталі навасёламі ў новым выдатным дзіцячым садзе. Акрамя гэтага, у двух інтэрнатах на 1500 месц, пабудаваных згодна з папярэднімі дагаворамі, праведзены рамонт і добраўпарадкаванне. Дагаворам было прадугледжана механізацыя шэраг працаёмкіх працэсаў. Гэта, як і многае іншае, таксама выканана.

Як складаецца дагавор? У канцы года з усіх цэхаў і аддзелаў у камісію паступаюць прапановы, якія да гэтага абмяркоўваюцца на месцы. І ў пачатку наступнага года зацвярджаюцца на агульназаводскай канферэнцыі.

Дарэчы, тая ж камісія кантралюе выкананне пагаднення. І два разы ў год гэта абмяркоўваецца на ўсезаводскай канферэнцыі. Вінаватыя ў невыкананні або парушэнні калектыўнага дагавора прыцягваюцца да адказнасці. Яна абумоўлена ступенню віны работніка. Напрыклад, калі па яго халатнасці адбудзецца цяжкі няшчасны выпадок, то адказнасць будзе вызначана нават крымінальным кодэксам.

Як бачыце, калектыўны дагавор — сваясаблівы закон для ўсіх работнікаў сацыялістычнага прадпрыемства. Ён вызначае галоўны кірунак і характар яго дзейнасці. «Калектыўны дагавор, — ска-

заў намеснік старшыні ФЗМК маторнага завода Іван Пятровіч, — вызначае для кожнага работніка канкрэтную мэту дзейнасці, акрэслівае яе вынік, мабілізуе, дысцыплінуе. Абавязальна, узятыя на сябе перад калектывам (будзь ты кіраўнік або рабочы), выходзяць пачуццё высокай адказнасці кожнага за сваю справу».

Вядома, калектыўны дагавор існуе і ў капіталістычных краінах. Гэта таксама пагадненне аб умовах працы паміж прафсаюзам і асобнымі прадпрыемствамі або іх аб'яднаннем. Яно з'яўляецца адным са сродкаў барацьбы рабочых за паліпашэнне свайго эканамічнага становішча. Капіталісты, як сведчыць і расказ суайчынніка з Англіі Івана Альховіка, усяляк імкнучы абмежаваць дзеянне дагавора. Буржуазнае заканадаўства доўга не прызнавала за імі юрыдычнай сілы. Напрыклад, у ЗША права рабочых аб'ядноўвацца ў прафсаюзы і заключаць калектыўны да-

гавор прызнана толькі ў 1935 годзе федэральным законам Вагнера, аднак дзеянне дагавора значна абмежавана антырабочым законам Тафта—Хартлі.

У гэтыя дні заканчваецца прыняцце пагадненняў паміж калектывамі рабочых і адміністрацыяй на савецкіх прадпрыемствах. Да стварэння калектыўнага дагавора ўсе супрацоўнікі прадпрыемстваў падходзяць вельмі ўважліва і патрабавальна. Зразумела, што кожная цікавая прапанова абавязкова будзе ўключана ў яго змест, бо яна ўплывае на развіццё вытворчага калектыву, вызначае асабістую адказнасць работніка перад калектывам і абавязак калектыву перад кожным яго членам. Гэта і ёсць адна з форм удзелу савецкіх людзей у кіраванні вытворчасцю, кіраванні дзяржавай.

Георгій ПАВУЛЯ.

— Дык вы кажаце, што ў тым атрадзе не было зброі? — спытаў я, бо ведаў іншае. Сам на тым сходзе ва ўрочышчы прысутнічаў, там і сустрэкаў гэтага чалавека.

— Здаецца сёе-тое ў некаторых было, — вагаючыся, адказаў ён.

— А калі падумаць і сказаць праўду? — не адставаў я.

Ён доўга маўчаў, сядзеў нерухома, уставіўшыся на дрэва.

— Калі гаварыць праўду, — нарэшце сказаў ён, — то зброя была. Нам далі яе мясцовыя камсамольцы-падпольшчыкі.

— І вы зноў яе кінулі? — са здзіўленнем спытаў Аляксей.

— Не, я не кінуў. За мною замацавалі кулямёт. І, калі я ішоў начаваць у вёску, пакінуў яго свайму памочніку. Яму не было куды ісці, і ён заставаўся ў лесе.

Аляксей устаў з зямлі, патупаў на месцы, глянуў на мяне, прысланіўся плячом да яліны, уважліва заглянуў у вочы Дзівакі і настойліва спытаў:

— Вы давалі прысягу абараніц Радзіму. Для гэтага вам выдалі ў арміі зброю, навучылі валодаць ёю. А вы кінулі яе. Ды і не адзін раз. Чым вы хочаце цяпер вытлумачыць свае дзеянні?

Дрыготкімі рукамі Дзівакі дастаў цыгарэты, запалкі. Глыбока зацягнуўся. Затым, не зварухнуўшыся з месца, ціха сказаў:

— Але я нікога не прадаў. З'явіўся ў гарнізон і не павёдамі, што ў лесе створан партызанскі атрад. Такіх, як я, прыйшло ў гарнізон усяго некалькі чалавек. Да нас аднесліся ўважліва і прапанавалі выбар: або лагер палонных, або праца на прадпрыемстве ці ў баўэра ў Нямеччыне.

— І вы не падумалі, што, дзе б вы ні працавалі, вы дапамагалі ворагу ў вайне супраць свайго народа?

— Тады аб гэтым я не думаў. Вельмі хацелася выжыць. Ды і не верыў, перажыўшы сорак першы, што мы адолеем фашыстаў.

— Слова «мы» да вас не падыходзіць, — крыху злуючыся, сказаў я. Надзя глянула на мяне спалохана.

— Прабачце. Я меў на ўвазе не сябе, — яшчэ цішэй сказаў Дзівакі.

Зноў запанавала цішыня. Свяціла сонца, чулася шапаценне лістоты і гоман галасоў каля Нёмана. Маўчанне стала невыносным, і я спытаў:

— Сына ўжо сустрэкалі?

— Не, яшчэ не бачыў. І, сказаўшы шчыра, баюся гэтай сустрэчы.

«І не дзіўна!» — падумаў я. — Аб тым, што ў нас будзе сын, я тады не ведаў. Даведаўся толькі цяпер.

— А вы ведаеце, як тут даводзілася Надзі? — спытаў я і працягнуў: — Была партызан-

скай сувязною, гадала дваіх дзяцей. І пасля вайны нялёгка было. Старэйшы скончыў толькі восьм класаў і пайшоў працаваць у калгас, а вашаму была ўся ўвага. Ён скончыў політэхнічны і зараз працуе інжынерам у Мінску.

— На радзіме ўжо былі? — парушыў я маўчанне.

— Не, адкуль! Ды і хто чакае мяне там, на Разаншчыне? Адтуль пісаў пісьмы, ніхто не адказвае. Магчыма, выракліся.

— Можна раскажаце, як вам там жылося? — спытаў я.

— Узрадаваўшыся змене тэмы, Дзівакі больш энергічна пачаў:

— Усякае бывала. Але добрага мала. Пакуль ішла вайна, працаваў на фабрыцы ў Руры. Прыйшлі амерыканцы, заганалі ў лагер. Хто раней, хто пазней, памалу раз'язджаліся людзі. Дадому ехаць пабаяўся. Працаваў на прадпрыемствах, на фермах у розных краінах, быў і беспрацоўным. Потым абрыдла ўсё, адчуў, што жыццёвы фініш блізка, цярпець стала невыносна. Вось тады і вырашыў ехаць на Радзіму. Няхай, хоць турма, думаў я, але на роднай зямлі.

Што гэта за пакуты, не разумее толькі той, хто ніколі не губляў Бацькаўшчыну. І днём і ноччу ўсё бачыш лясны і балоты, палі і вёскі, дарогі і сцяжыны, цёмныя вечары і марозныя снежныя зімы. У вушах звінчае мелодыі, чутыя ў дзяцінстве, шчэбет птушак у гаі, чужы шум крыніц і навальнічны гом, адчуваеш ласкавы подых ветру.

Красамоўства, якога не было да гэтага часу, авалодала ім, і Васіль Дзівакі, не саромеючыся, заплакаў. Слёзы каціліся па шчаках, а ён не рабіў нават спробы іх выціраць.

— Вось чаму вяртанне стала адзінаю мэтай майго жыцця ў апошнія гады.

— І што гэта, так проста: захацеў і прыехаў? — пацікавіўся я.

— Не, вельмі складана. Ад'ехаць мне ўдалося толькі з Мексікі. Мая бяда была яшчэ і ў тым, што ўвесь час адчуваў сваю віну перад Радзімай. Цяпер я кожнаму магу сказаць, што лепш смерць ад кулі, чым шматгадовыя пакуты. Суцяшае толькі адно — хоць карысці не прынес свайму народу, але і шкоды не рабіў.

— Дзе вы думаеце жыць, кім працаваць? — спытаў Аляксей.

— Толькі ўчора атрымаў савецкі пашпарт. Відаць, праведо сына, з'езджу на радзіму, а тады вырашу, — адказаў ён.

— Наконт працы ў нас бяда. Можна працаваць і ў нашым калгасе, — сказала Надзя.

— Ну што ж, пойдзем да людзей, а то без нас усё свята разбярэць, — прапанавалі Аляксей.

Мы накіраваліся на гукі аркестра.

Яўген КРАМКО.

Новыя дамы на праспекце Ракасоўскага ў Мінску.

Фота В. ШУБЫ.

На прасторах Родины

УЧАТСЯ ДЕТИ ЭВЕНКОВ

Роман Илюткин, коренастый крепкий лет четырнадцати, в спортивной рубашке, спустившись с крыши сарая, где он помогал обновлять кровлю, с чувством собственного достоинства ожидает вопросов.

— Тебе нравится учиться в школе-интернате?

— Да, — лаконично отвечает Роман. — Я эвенк¹, учусь в эвенкийской школе.

Этого юношу (несмотря на юный возраст, он держится с такой солидностью, что и подростком-то его называть не с руки) мне рекомендовали как одного из самых способных школьных художников. Его картины висят в школьной галерее, известной и за рубежом.

Отец и мать Романа живут в 160 километрах от города Тынды (Восточная Сибирь), получившего негласный титул столицы огромной территории, прилегающей к БАМу (Байкало-Амурская железнодорожная магистраль), в местечке Укрима, что в переводе с эвенкийского означает «добыть глухаря». А дети их — Роман и Светлана — в школе-интернате на полном государственном обеспечении. Ежегодное пребывание здесь одного ребенка обходится государству в 1160 рублей (около 1820 американских долларов).

В нашем интернате живут 100 ребят — дети тех родителей, которые, занимаясь традиционными пушным промыслом или оленеводством, не могут уделять много времени их воспитанию, — говорит директор эвенкийской школы-интерната Нэля Белослудцева. — От обычной общеобразовательной школы наш интернат отличается тем, что ребята здесь не только учатся, но и живут: четырежды в день питаются, отдыхают, занимаются. Кроме того, у нас есть подготовительный, или нулевой класс, где с помощью разных игр мы обучаем грамоте дошкольников. Ну, а с семи лет, как и все советские дети, они учатся по обычной программе средней общеобразовательной десятилетней школы.

В Советской Конституции сказано, что все граждане СССР имеют равные права на получение образования. Это право обеспечивается возможностью обучаться на родном языке. До революции 1917 года у эвенков не было не только своей государственности, но и письменности. В 1930 году, пол-

века назад, был создан Эвенкийский национальный округ (с 1977 года — автономный). Тогда же разработана и эвенкийская письменность.

— Эвенкийский язык у нас преподаёт выпускница факультета народов Крайнего Севера Ленинградского педагогического института эвенкийка Антонина Поротова. В свое время она окончила школу, подобную нашей, — продолжает директор Нэля Белослудцева. — С нею нам повезло: девушка не только высококвалифицированный специалист, но и знаток эвенкийских танцев. Так что наши питомцы теперь в полном объеме и из первых рук познают азы национальной культуры. Ведь танцы — это, так сказать, второй язык эвенков.

Почти ежедневно в интернате демонстрируются кинофильмы, оживленно проходят спортивные состязания и праздники песни, веселая череда именин каждого школьника. На досуге ребята занимаются в различных кружках, но особой популярностью пользуется изостудия. Лучшие работы, созданные детьми, представлены в школьной картинной галерее.

Здесь висят и картины тех, кто уже окончил школу. Среди них — живописные произведения старшего брата Романа Илюткина — Алексея, уже окончившего школу. Если в полотнах Романа воспеваются полные покоя уголки дальневосточной природы и патриархальный быт сородичей, то Алексею более близки индустриальные сюжеты — бегущие по просекам рельсы, вездесущие грузовики.

А девятикласснице Светлане Илюткиной нравится, что в ее родном селении появились цветные телевизоры, принимающие программы из Москвы через космический спутник связи «Орбита», что перед его жителями открылся огромный захватывающий мир.

— Летние каникулы у наших воспитанников прошли, как обычно, — заканчивает Нэля. — Большинство старшеклассников после короткого отдыха дома объединились в ученическую производственную бригаду и работали в пригородном эвенкийском совхозе «Заря», помогая взрослым. Те, кто нуждался в поправке здоровья, отдохнули в санаторном пионерском лагере БАМа «Лапри» по бесплатным путевкам (стоимость ее обходится государству почти в 100 рублей).

Равиль БИКТАГИРОВ.
(АПН).

¹ Численность эвенков в СССР составляет 28 тысяч человек.

3 БІАГРАФІІ ПЭТА І НАРОДА

«А ХТО ТАМ ІДЗЕ?» ВА ЎСПАМІНАХ СУЧАСНІКАЎ

Гадоў з дзесяць назад я надзвычай захапіўся слаўным Купалавым вершам «А хто там ідзе!». Ён усхваляваў мяне сваёй смелай грамадзянскай публіцыстычнасцю, маштабнасцю ўзнятай тэмы, грандыёзнасцю пастаўленага ў ім пытання. Гэты верш падаўся мне універсальным для ўсіх прыгнечаных народаў і нацый. Пад ім магла б падпісацца і цяпер не адна нацыя, пазбаўленая юрыдычных і палітычных правоў — такі магутны грамадзянскі зарад Купалавага твора, такая моц у ім народнай ідэі.

У 1973—1976 гадах я апублікаваў шэраг артыкулаў, у якіх разказвалася пра гісторыю стварэння Купалавага шэдэўра, пра ўвасабленне тэмы Купалавага верша ў музыцы, скульптуры, выяўленчым мастацтве, пра пераклады яго на мовы народаў свету. Многія з гэтых публікацый увайшлі ў зборнічак артыкулаў «Людзьмі звацца», які выдала газета «Голас Радзімы». Разам з тым мне карцела даведацца, якая была сіла ўздзеяння гэтага Купалавага верша на яго сучаснікаў у дарэвалюцыйнай Беларусі, што ў ім хвалявала сялян, рабочых, моладзь, інтэлігенцыю.

Мы ўжо маем надзвычай яскравыя апублікаваныя ўспаміны пра гэты Купалаў верш двух яго сучаснікаў — Паўліны Мядзёлкі і Янкі Скрыгана. Яны даюць нам пэўнае ўяўленне пра тое, як успрымаўся твор у той далёкі, але незабыўны час, калі беларускі народ рваўся да волі, да роўнасці, да навукі і святла, да прызнання самога сябе.

І ўсё ж мы звярнуліся да шэрагу вядомых зараз дзеячаў навукі, культуры, пісьменнікаў і іншых сучаснікаў песняра з просьбаю расказаць пра іхняе ўспрыняццё «А хто там ідзе!». Хай жа іх жывое, яскравае слова дапоўніць малюнак нашага станаўлення як народа, як нацыі, хай жа больш шырокай стане і біяграфія Купалавага твора.

Уладзімір СОДАЛЬ.

Гаўрыла ГАРЭЦКІ, акадэмік Акадэміі навук БССР, брат пісьменніка Максіма Гарэцкага, 1900 года нараджэння.

Упершыню пачуў я гэты гістарычны верш Янкі Купалы ў канцы лета 1910 года. Мой брат Максім прывёз «Жалейку» з Горак, дзе ён вучыўся ў каморніцка-агранамічным вучылішчы і выпісваў новыя беларускія выданні з Вільні.

Максім любіў хадзіць улетку з сястрычкай Ганначкай, братам Парфірам і са мною ў Багацькаўшчыну, пераважна бярозавы лес недалёка ад нашай вёскі Багацькаўкі. У Багацькаўшчыне расло шмат грыбоў, асабліва баравікоў, а на ўскраінах была маленькія палляны-лугавіны з процьмай розных кветак.

Вось на такой лугавіне, пры самым уваходзе ў наш любімы лес, у цёплым сонечным дзень і прачытаў нам Максім «А хто там ідзе!». Чытаў ён памастацку, з хваляваннем і радасцю, з захапленнем і пераканаўчасцю. Мы, хоць і малыя, былі зачараваныя. Перад вачыма паўставала велізарная грамада людзей, змучаных, зняможаных, але гнеўных, расшучых, мужных, пэўных у светлай будучыні, калі і яны будуць людзьмі звацца.

Гэта чытанне Максіма «А хто там ідзе?» засталася ў нас незабыўным на ўсё жыццё: нам палка захацелася далучыцца да грамады нашых прыгнечаных людзей, ісці разам з імі на змаганне з адвечнай крыўдай, зрабіцца вольнымі людзьмі. Такое жаданне, імкненне ператварылася ў мяне ў кіроўнае назаўсёды. А прыгожы выгляд кніжкі «Жалейкі», яе вокладкі запаў у зрокавую памяць на доўгія гады.

Верш Янкі Купалы «А хто там ідзе?», напісаны ў 1905—1907 гады і надрукаваны ў 1908 годзе, набыў сапраўды гістарычнае значэнне. Максім Горкі пераклаў яго на рускую мову («Современный мир», 1911, № 2), прыраўноўваў да беларускага гімна. З часоў верша «А хто там ідзе?» пачалася шырокае прызнанне беларускай літаратуры як глыбока народнай, прагрэсіўнай, рэвалюцыйна-дэмакратычнай.

Васіль ГАРБАЦЭВІЧ, заслужаны настаўнік БССР, драматург, 1893 года нараджэння.

...1911 год. Другі год майго навучання ў Рагачоўскай настаўніцкай семінарыі. У Нясвіжскай, Маладзечанскай і Панявешскай настаўніцкіх семінарыях таксама навучаліся нашы хлопцы з Дукоры... Летнія канікулы яны праводзілі дома.

Мой старэйшы брат Лукаш быў ужо настаўнікам. Ён скончыў Нясвіжскую семінарыю разам з Якубам Коласам. І пазней яны працягвалі сябраваць, часта перапіваліся. У адсут-

насць брата я любіў корпацца ў яго кнігах, сшытках. У мяне была надзея напаткаць коласаўскае пісьмо. Аднойчы, калі я пачаў даставаць з канверта пісьмо, адтуль выпала паперка. Я разгарнуў і прачытаў: верш Янкі Купалы «А хто там ідзе?». Рукі мае дрыжэлі. Я чытаў і чытаў рукапіс. Спачатку сам сабе, а потым уголас. Я быў зачараваны як кампазіцый, музычнасцю, так і зместам. Я прыйшоў да вываду, што верш мог напісаць толькі таленавіты паэт. Ішоў на рэпетыцыю (рыхтаваў да пастаноўкі «Невук» Фанвізіна) і напамяць вывучыў верш. Як толькі пераступіў парог пажарнага дэпо (там была сцэна), я падняў руку і крыкнуў: «Замрыце і слухайце!» Усе са здзіўленнем палглядзелі на мяне. Калі ж я прадэкламаваў, дэпо, здавалася, разваліцца ад крыку. Я зрабіў невялікую інфармацыю. Усё стала ясна.

— Браточкі, дык гэта ж наш Пушкін! — з захапленнем крыкнуў Пахом Сянчук.

А Уладзімір Кунько дадаў: — А якая глыбіня!

Вынеслі прапанову: не пачынаць рэпетыцыю п'есы, пакуль не вывучым напамяць «А хто там ідзе?». Так і зрабілі.

У дзень спектакля, пасля пастаноўкі п'есы, Павел Гляцевіч, навучэнец Мар'інагорскага сельскагаспадарчага вучылішча, прадэкламаваў верш «А хто там ідзе?». Дэпо літаральна раўло. Участковы паліцэйскі спачатку разгубіўся, а потым апрытомнеў, выхапіў шаблю і, выплупіўшы зрэнкі, закрычаў: «Разыдзіся!» Гэта была першая і апошняя пастаноўка ў 1911 годзе. Земскі начальнік забараніў наладжваць вечары.

Тамара ПАЎЛОВІЧ-КЛИМЕНКА, дачка беларускага пісьменніка Альберта Паўловіча.

Светлую памяць я захаваў на ўсё жыццё пра Янку Купалу. Знаёмства з ім адбылося ў 1912 годзе, калі Іван Дамінікавіч упершыню прыехаў да нас у Мінск.

Пытаецца, ці даводзілася мне чуць дэкламацыю вершаў Купалам? Безумоўна, чула. Чытаў верш «А хто там ідзе?». Наколькі я памятаю, вершы Янка Купала чытаў з лістка, але не дэкламаваў, як, напрыклад, У. Галубок, які з майстарствам акцёра чытаў гэты верш. А Змітрок Бядуля любіў дэкламаваць з характэрнай для яго мімікай (хто бачыў і памятае Бядулю, тыя могуць сабе ўявіць). Янка Купала чытаў гэты верш сцішна, нетаропка, выразна вымаўляючы кожнае слова. Мне чамусьці кожнага разу пасля пытання «А хто там ідзе?» вельмі хацелася зірнуць на дзверы, ці не зойдзе хто.

Гэты ж верш я чула ў нашым доме ў форме меладэкламацыі: бацька чытаў верш «А хто там ідзе?», старэйшая сястра імправізавала на піяні-

на, а скрыпач Лукомскі (імя забыла) іграў на скрыпцы...

Янку Купалу падабалася гэта меладэкламацыя. Ён і ў дваццатыя гады, калі бываў у нас, прасіў мяне пракампагнаваць, а каго-небудзь прачытаць гэты верш, але ў нас не атрымлівалася, як у Лукомскага (а яго ўжо не было).

Памятаю і яшчэ адзін момант, звязаны з гэтым вершам. Калі да нас прыходзіў Янка Купала, то ён неяк павойму шморгаў за ручку званка (электрычных званкоў тады не было). Мы ведалі, хто ідзе, і чакалі, пакуль Іван Дамінікавіч пройдзе два халодныя пакоі калідора, пярэдняю, і ўсе радасна сустракалі яго пытаннем: «А хто там ідзе? А хто там ідзе?», на што Янка Купала з усмешкай адказваў: «Гэта я, гэта я».

Вось, бадай, і ўсё, што я змагла ўспомніць пра гэты верш.

Зыгмунд АБРАМОВІЧ, беларускі акцёр, з 1911 года выступаў у трупце Ігната Буйніцкага, 1892 года нараджэння, з 1919 года жыве ў Польшчы.

Шматгоддзе прайшло ад таго дня, калі ў гарадзенскіх кляштарных мурах я перш-наперш прачытаў, а пасля вывучыўся пяць незабыўных, сумных, як тагачаснае жыццё беларусаў, купалаўскі верш «А хто там ідзе?».

У сёння ўжо гістарычным гуртку беларускай моладзі, які здолёў выклікаць да жыцця і нелегальнай дзейнасці Ф. Грынкевіч, «А хто там ідзе?» чутно было амаль штодзённа. Прамаўлялі да нас і словы — тэкст і балючы змест, і музыка, якую з вялікім разуменнем напісаў таленавіты кампазітар Л. Рагоўскі.

Аднак я, маючы імкненне (мо акцёрскае) да больш глыбокага аналізу, да падрабязнага разварушэння матэрыялу, які трэба было выконваць, зацікавіўся пытаннем: чым па сутнасці з'яўляецца «А хто там ідзе?» сярод іншых твораў.

Верш даволі незвычайны па форме, нейкая нештодзённая версіфікацыя — гэта ж пытанні і адказы! А хто пытае і каму сумнае рэха нясе гэты адказ?

Безумоўна адно: пытае поўны вялікага суму і гневу дэпытлівы Пясняр, адказвае пад'ярэмны, прыгнечаны народ.

З маіх думак я рашуча выкінуў назоў «гімн». Яшчэ не надыйшла пара. А лічыць, што «А хто там ідзе?» — кантата, некай ні да чаго і ў музычным, і ў зместавым сэнсах.

Купалаўскі верш не даваў мне спакою, пакуль я не знайшоў слова «харал». Я падзяліўся сваёй думкай з сябрамі, і яны выказалі згоднасць.

Пазней ужо, у трупце І. Буйніцкага, мы на кожным выступленні паялі «А хто там ідзе?»,

МОВАЙ ПЛАКАТА

Яркім аглядам дасягненняў савецкага выяўленчага мастацтва стала шостая Усеагульная выстаўка плаката, якая адкрылася ў студзені ў Цэнтральным ДOME мастакоў у Маскве. На выстаўцы прадстаўлена каля паўтары тысячы твораў больш чым 400 мастакоў усіх саюзных рэспублік. У экспазіцыю увайшлі шырока вядомыя савецкім глядачам плакаты, а таксама новыя работы, створаныя за апошнія чатыры гады.

Шырокі тэматычны дыяпазон выстаўкі: рашэнні XXV з'езда КПСС, барацьба за мір і разбудку міжнароднай супрацоўнасці, павышэнне прадукцыйнасці працы ў прамысловасці і сельскай гаспадарцы. Сярод прадстаўленых твораў нямала работ плакатыстаў Беларусі. Гэта «Планы партыі — у жыццё», «Мінск — алімпійскі», «Хатынь» Н. Стомы, «Апартэйд» В. Жука, «Сустрэнем XXVI з'езд КПСС працоўнымі поспехамі» І. Уладчыка, «Мір!», «Брэст — крэпасць-герой» Т. Ігнаценкі, «Раззбраенне» У. Крукоўскага. Прадстаўлены таксама работы мастакоў І. Радоўскага, В. Смольна, В. Філімонава, А. Чуркіна і іншых.

ГУЧАЦЬ ВЕРШЫ КУПАЛЫ

Замежныя студэнты, што вучацца ў Беларускай політэхнічнай інстытуце, правялі вечар, прысвечаны творчасці Янкі Купалы. Аб жыцці і творчасці песняра беларускага народа расказаў в'етнамец Хо В'ет Хай, пранікнёна прачыталі вершы паэта афганец Абдул Халіль, мараканец Хаміту Брахім.

Выкладчыца рускай мовы А. Мішанькіна прачытала ўрвак з паэмы «Курган» на рускай і беларускай мовах. Цёпла сустрэлі прысутныя выступленне беларускага паэта К. Цвіркі.

«У СВЕЦЕ ЦУДОЎНАГА»

Так называецца выпушчаны выдавецтвам палітычнай літаратуры (Масква) новы календар на 1981 год, у якім змешчаны рэпрадукцыі твораў лепшых савецкіх і замежных мастакоў, кароткія нарысы пра іх творчасць.

На адной са старонак календара — рэпрадукцыя вядомай карціны Міхаіла Савіцкага «Хлеб» і нарыс пра яго творчасць, напісаны навуковым супрацоўнікам Траццякоўскай галерэі Л. Караваевай.

ЗЕМЛЯКІ— А. КУЛЯШОВУ

Днямі ў Касцюковіцкім краязнаўчым музеі адбылося адкрыццё мемарыяльнага пакоя народнага паэта Беларусі Аркадзя Куляшова. Тут знаходзіцца асабісты рэчы паэта, кнігі, іншыя шматлікія матэрыялы, прысвечаныя яго жыццю і творчасці.

У адкрыцці мемарыяльнага пакоя прынялі актыўны ўдзел пісьменнікі Васіль Быкаў, Анастоль Вярцінскі, Аляксей Пысін, дачка паэта Валянціна Куляшова і сястра Надзея Аляксандраўна, партыйныя і савецкія кіраўнікі раёна. У заключэнне ў раённым ДOME культуры адбыўся вялікі літаратурны вечар.

КУЛЬТУРНЫЯ СУВЯЗІ УСХОД — ЗАХАД: УКЛАД СССР

ХАЦЯ ПАЛЕМІКА НЕ СПЫНЯЕЦЦА...

«Выдатны ўзор супрацоўніцтва, якое духоўна ўзбагачае народы, садзейнічаючы ўзаемаразуменню». Так ацанілі ў выканаўчым сакратарыяце сустрэчы ў Мадрыдзе зборнік эсе, вершаў, урыўкаў з раманаў і аповесцей «Еўропа: стагоддзе ХХ» на рускай і нямецкай мовах, які паступіў туды нядаўна з паступіў туды выдатнай ФРГ. Пад адной вокладкай 175 імёнаў: Леў Талстой і Бернард Шоў, Максім Горкі і Рамэн Ралан, Уладзімір Маякоўскі і Федэрыка Гарсія Лорка, Міхаіл Шолахаў і Томас Ман, Аляксандр Твардоўскі і Бэртальд Брэхт, Марцін Андэрсен-Нэксэ, Джэймс Джойс, Франц Кафка... Цікаваць да кнігі пера-высла ўсе чаканні.

Ініцыятары унікальнай выдавецкай акцыі — Рэйнска-Вестфальскае замежнае таварыства і Савецкі камітэт з сурэпейскую бяспеку і супрацоўніцтва. Над анталогіяй працавалі вядомыя літаратары СССР і ФРГ. Знамяналы ўжо сам факт такога цеснага і паспяховага ўзаемадзеяння, немагчымага яшчэ нядаўна, у гады «халоднай вайны». Называючы яго гістарычным, першы сакратар праўлення Саюза пісьменнікаў СССР Георгій Маркаў канстатуе ў прадмове: «Хоць палеміка застаецца, узнікла рэальная магчымасць для сумесных творчых намаганняў у імя прагрэсу, гуманнасці і міру».

За апошніе пяцігоддзе Савецкі Саюз прыкметна расшырыў і ўмацаваў міжнародныя культурныя сувязі; цяпер ён падтрымлівае іх з больш чым 100 дзяржавамі, свецыць першы наместнік міністра культуры СССР прафесар Юрый Барабаш у зборніку дакументаў і матэрыялаў «Па шляху, пракладзенаму ў Хельсінкі» (Масква, 1980). Вынікі абнавіліся ваючыя, але ўклад СССР у «трэцюю кашолку» заключанага акта быў бы яшчэ больш важным, калі б нішто не перашкаджала актывізацыі гуманітарных абменаў Усход — Заход, да якой Краіна Саветаў імкнулася задоўга да Хельсінкі-75.

«САЧЫЦЬ ЗА УСЕІ ЛІТАРАТУРАІ НА УСІХ МОВАХ»

І сачыць уважліва, перакладаючы ўсе колькі-небудзь каштоўнае. Гэты заклік так блізка духу Хельсінкі, што можа здацца, быццам прагучаў ён у сталіцы Фінляндыі летам 1975 года. Але гэта словы Леніна, якім хутка ўжо 60 гадоў. І не проста словы. «У гэтай дзіўнай Расіі, змучанай вайной, холад, голадам, цяжкімі нягодамі, сур'ёзна робіцца вялікая літаратурная справа, якая немагчыма цяпер ні ў багатай Англіі, ні ў багатай Амерыцы», — пісаў Г. Уэлс

у кнізе «Расія ў змроку», на-ведаўшы Рэспубліку Саветаў у 1920 годзе.

Англічаніна ўразіла: ва ўмовах жорсткай разрухі пасля першай сусветнай і грамадзянскай войнаў «сотні людзей працуюць над перакладамі», рыхтуючы «грандыёзнае выданне рускай энцыклапедыі сусветнай літаратуры». Магчыма, «новая Расія так глыбока азнаёміцца са скарбніцай сусветнай думкі, што пакіне ззаду ўсе іншыя народы», дапускаў ён, відавочна, не без падстаў.

Савецкі народ стаў першым кнігавыдаўцом планеты, перакладчыкам нумар адзін, «самым чытаючым ў свеце» (ацэнка ЮНЕСКА). Вывады савецкіх сацыёлагаў: літаратуру Захаду ў нас ведаюць лепш, чым нашу на Захадзе. Больш таго, там і заходніх пісьменнікаў ведаюць нярэдка горш, чым у СССР. Цікава: тыражы іх кніг у СССР часта вышэй, чым нават на радзіме аўтара. Калі гаварыць аб Дж. Лондане, яны перавалілі ўжо за 45 мільёнаў экзэмпляраў, а Гюго, напрыклад, выдаваўся 490 разоў на 46 мовах народаў СССР (31 мільён экзэмпляраў) і г. д.

У «Бібліятэцы сусветнай літаратуры», што выйшла ў СССР у 1967—1978 гадах, 137 з 200 тамоў па 300 тысяч экзэмпляраў кожны — замежная проза і паэзія, ад старажытнай да самай сучаснай (больш за 2 600 аўтараў). Такая ж «Бібліятэка» для дзяцей (50 тамоў па 400 тысяч экзэмпляраў) выходзіць з 1976 года. За 1946—1979 гады ў краіне выпушчана звыш 8 000 твораў амерыканцаў (263 мільёны экзэмпляраў), па 5 000 — французцаў (348 мільёнаў) і англічан (282 мільёны) і г. д. Даныя ЮНЕСКА: СССР перакладае ўдвай больш, чым ЗША, Японія і Францыя, у пяць разоў больш, чым Англія.

ЗА РАСШЫРЭННЕ УСІХ МІЖНАРОДНЫХ АБМЕНАЎ

Вядома, пасля Хельсінкі-75 яны сталі больш інтэнсіўнымі. Скажам, выдаўцы Захаду ўжо не могуць не ісці насустрач росту цікавасці чытачоў да шматнацыянальнай савецкай літаратуры. Так, канцэрн «Бертэльсман» (ФРГ) набыў правы на выпуск твораў кіргіза Ч. Айтматава, грузіна В. Акуджавы, рускіх С. Залыгіна, В. Распуціна, іншых пісьменнікаў СССР. Прэсу Швецыі здзівіў «раптоўны наплыў рускіх кніг». На жаль, ім на Захадзе шанцуе ўсё ж куды менш, чым заходнім у СССР, — і па тыражах і па колькасці назваў.

А ў апошні час яшчэ дзён-дзень бязлітасна атакуюць савецкую літаратуру і яе вы-

даўцоў, піша ў зборніку «Па шляху, пракладзенаму ў Хельсінкі» старшыня праўлення УААП Барыс Панкін. Так, у Грэцыі спрабавалі дыскрэдытаваць фірму «Акадэмас», якая пачала выпускаць Вялікую Савецкую Энцыклапедыю (выйшла ўжо 16 тамоў) і серыю дзіцячых кніг. А ў ЗША варожую кампанію супраць СССР разгарнуў сам Дж. Картэр. Але вось што сказаў аб ёй вядомы амерыканскі паэт і публіцыст Антар Мбэры: «У прагрэсу застануцца амерыканцы. Яны будуць пазбаўлены магчымасці расшырыць сваё знаёмства з багацейшым мастацтвам народаў СССР».

Між іншым і без таго становішча з культурным абменам Заход — СССР пакідала жадаць лепшага. Напрыклад, фірма «Рыцолі» (Італія) выдала ўжо 92 альбомы «Выдатныя жывапісцы свету», але да гэтага часу не прадставіла там ніводнага рускага майстра. І толькі нядаўна вырашыла папоўніць прагал з дапамогай савецкіх калег.

Значныя дыспропорцыі і ў іншых сферах. У ЗША каля 15 гадоў ігнаравалі савецкую драматургію і звярнуліся да яе толькі ў апошнія гады. Што датычыць СССР, то тут з тэатральнай сцэны не сыхадзяць 120 п'ес заходніх аўтараў, уключаючы 40 амерыканскіх, 20 французскіх і г. д.

За 1975—1979 гады ў СССР пабывала больш за 700 мастацкіх калектываў і амаль 1 500 салістаў з краін — удзельніц нарады ў Хельсінкі. Рэгулярна праводзяцца Тыдні і прэм'еры замежных кінакарцін. У 1975—1978 гадах СССР купіў 32 амерыканскія фільмы і прадаў ЗША 21 свой (але там не ўсе савецкія карціны былі выпушчаны на экран).

За апошнія некалькі гадоў у СССР экспанаваліся творы выяўленчага мастацтва з нацыянальных музеяў і прыватных збораў ЗША, Францыі, Англіі, Аўстрыі... Перад сустрэчай у Мадрыдзе адтуль у Маскву былі прысланы палотны славутага Прадо. У маі 1981 года адкрыецца выстаўка «Масква — Парыж. 1900—1930». Няма ла наперадзе і іншыя мерапрыемстваў, якія ўносяць свой уклад у «трэцюю кашолку».

«Стварэнне атмасферы даверу паміж дзяржавамі, так неабходнай для трывалага міру, патрабуе, каб народы ўсё лепш ведалі і разумелі адзін аднаго, — гаварыў Л. Брэжнеў. — Іменна з гэтага пункту гледжання, перш за ўсё, мы падыходзім да пытанняў культурнага абмену і чалавечых кантактаў ва ўсёй іх разнастайнасці».

Леў БАБРОЎ,
(АДН).

У студзені ў Палацы мастацтва адкрылася п'ятая рэспубліканская выстаўка акварэлі. Сярод яе ўдзельнікаў — старэйшыя мастакі Беларусі, прызнаныя майстры, і тыя, хто яшчэ толькі ўваходзіць у прафесійнае мастацтва.

Больш за 100 аўтараў прадставілі тут каля 300 акварэльных работ — пейзажаў, партрэтаў, нацюрмор-таў.

Такой рознай паўстае ў маляўнічых пейзажах наша Радзіма: то сучасным заводам-гігантам, то сціснанай вулічкай горада, то чысцючым і празрыстым лясным возерам. Каларытным відовішчам, што ўзрушае пачуцці і думкі, застаецца ў памяці акварэль Пятра Драчова «Старажытнае гарадзішча». Мастак часта падарожнічае па роднаму краю, яму трапляюцца даўнія курганы, ён назірае за археалагічнымі раскопкамі на месцы былых паселішчаў продкаў сённяшніх беларусаў. Гарадзішча, ахутанае покрывам снегу, ледзь праглядаецца скрозь змрочны лес і зараснікі кустоў. Ад карціны павявае таёмніцай, якую з цягам часу разгадаюць людзі.

Цікавай з'явай сёлетняй выстаўкі сталі акварэльныя лісты наваполацкага мастака В. Лук'янава. Яго работы, прысвечаныя роднай Полаччыне, вельмі дакладна вызначаюць агульную мастацкую накіраванасць выстаўкі. У сваіх нескладаных па сюжэту акварэлях В. Лук'янаў імкнецца не толькі ад-

люстраваць навакольны свет, але шукае і знаходзіць прыгажосць і гармонію ў ім. Менавіта таму, мабыць, такі радасны яго «Горад вясны», дзе патанаюць у зеляніне высотныя будынк дамоў.

Нават зробленая ў зусім іншай танальнасці карціна гэтага ж мастака «Бабулі і ўнукі» ўспрымаецца як пратэст супраць парушанай гармоніі жыцця. ...Сядзяць чатыры бабулі. Ля трох стаяць дзіцячыя калыскі — адразу відаць, што старыя гадуюць унучкаў. А чацвёртая (прыгадайце, у вайну загінуў кожны чацвёрты!) адна... «Глядзіце, людзі, — заклікае мастак, — вайна ўсё яшчэ баліць нашаму народу, яна не забылася».

НА ЗДЫМКАХ: В. ЛУК'ЯНАЎ. «На ўдарнай будоўлі»; М. ЧЭПІК. «Ля возера»; Р. ДАНЧАНКА. «Кірыла Тураўскі».

МЕЛОДЫ ЗАЛАТОЙ САЛОМКИ

Незвычайныя дудачкі з сасны, жыта і чароту папоўнілі калекцыю музычных інструментаў Дзяржаўнага музея БССР. Іх перадаў народны майстар В. Пратасевіч.

На першы погляд — простае сцябло кме-ну. Нават вяночак пышнага суквецця заха-ваны. Паднёс яго майстар да губ — і пакой напоўніўся пяшчотнымі і высокімі пералі-вамі, як песня жаваранка над полем. А вось дудка з жытняй саломкі з каласком на канцы. З ёй не раз выступаў музыкант на аглядах мастацкай самадзейнасці. Менаві-та яна дапамагла В. Пратасевічу стаць лаў-рэатам першага Усесаюзнага фестывалю са-

мадзейнай мастацкай творчасці працоўных. — Яшчэ ў дзяцінстве заўважаў я, як спявае на ветры жыта, — расказвае Вяча-слаў Сцяпанавіч. — Вось і задумаў атры-маць мелодыю з саломкі. Шмат сакрэтаў у незвычайнага інструмента: трэба, каб жы-та было спелым, пругкім, і па таўшчыні не кожная саломка падыходзіць. Тут ужо ў майстра павінна асаблівае чуццё быць...

У майстэрні Пратасевіча сабрана мноства музычных інструментаў. І не толькі з дзіў-нага матэрыялу. Тут альты, скрыпкі, бела-рускія жалейкі. Усе яны зроблены або рэ-стаўрыраваны рукамі ўмельца, якога запра-сілі нядаўна ў папулярны фальклорна-ха-рэаграфічны ансамбль «Харошкі» майстрам па вырабу рэдкіх народных інструментаў. І не раз яшчэ загучаць на сцэнах канцэрт-ных залаў мелодыі залацістай саломкі, рас-казваючы ўсяму свету аб талентах бела-руускай зямлі.

Л. КОЗИНА.

У ДОМЕ ШАЛЯПИНА

У Маскве пачалася рэстаўрацыя дома славутага рускага спевака Фёдара Шаляпіна (памёр у 1938). Гэта адна з ня-многіх драўляных пабудов XVIII стагоддзя, што захаваліся ў горадзе. Тут будзе адкрыты мемарыяльны музей, а побач вырашана пабудаваць канцэртную залу. Шаляпін жыў у гэ-тым доме ў 1910—1922 гадах. У ім часта збіраліся вядомыя кампазітары, артысты, мастакі, рэжысёры оперы і кан-цэртныя праграмы. Рэстаўратары адновяць інтэр'ер пакоя па фатаграфіях і ўспамінах сучаснікаў спевака.

ПА АДЗЕННЮ СУСТРАКАЮЦЬ

Сёння артыкулам мастацтвазнаўцы Міхася РАМАНЮКА мы пачынаем гаворку пра традыцыйнае беларускае народнае адзенне. І маем намер штомесяц знаёміць чытачоў з узорами жаночых і мужчынскіх строяў розных раёнаў Беларусі. Рубрыка будзе называцца «Ці не хочаш апрануць?»

Кожнаму пакаленню застаецца ў спадчыну тое, што створана талентам і працавітасцю яго бацькоў, яго продкаў, што выяўляе нацыянальнае аблічча народа, яго душу, яго імкненні. Тое, што кожнае пакаленне павінна шанаваць і памнажаць. «Усе народы, — пісаў В. Бялінскі, — таму толькі і ўтвараюць сваім жыццём адзін агульны акорд сусветна-гістарычнага жыцця чалавецтва, што кожны з іх уяўляе сабою адметны гук у гэтым акордзе, бо з усім аднолькавых гукіў не можа выйсці акорд. Як самае горшае, так і самае лепшае ў кожным народзе ёсць тое, што належыць толькі аднаму яму і што процілеглае горшаму і лепшаму ці, прынамсі, не падобна на горшае і лепшае ўсякага іншага народа».

Яркай з'явай у нацыянальную культуру Беларусі ўваходзіць народнае адзенне, якое сваіх найбольш закончаных і дасканалых форм дасягнула ў канцы XIX — пачатку XX стагоддзяў. Сфарміраванае ў выніку доўгіх і складаных працэсаў развіцця матэрыяльнай і духоўнай культуры народа, яно больш чым іншыя сферы побыту адлюстроўвае нацыянальную спецыфіку беларусаў. Лічыцца, што пасля мовы адзенне — найважнейшая этнічная прыкмета. Па-народнаму глыбока і пазычна выказала гэта простая сялянка з адной беларускай вёскі. Яна хоча быць пахаванай у адзенні сваёй маладосці, каб продкі пазналі, «хто яна, хто мы як народ».

Уяўленне аб прыгажосці жанчыны заўжды было звязана не толькі са знешнасцю, але абавязкова і з яе працавітасцю, умельствам, густам. Калі наступала пара замужжа, дзяўчына рыхтавала сабе і ў падарунак жаніхавай радні мноства багацця аздобленых кашуль, намітак, паясоў, ручнікоў, каб засведчыць свае здольнасці. У народных песнях хлопцы рацяць, якую дзяўчыну браць за жонку:

І не выбірай, Ясю, каторая гладка,
Сам глядзі, у людзей пытай, чы мецена хатка,
Не ўважай, Ясеньку, каб была росла,
Сам глядзі, у людзей пытай, чы ўмее ткаць кросна.
Не глядзі, Ясю, чы ў пацёрках шыя,
Сам глядзі, у людзей пытай, чы кашулю ўшые...

Дэкор нацыянальнага касцюма суладны з пяшчотнай мелодыяй народнай песні, мяккай пластыкай народнага танца, строгай велічнасцю драўлянага дойлідства і драўлянай скульптуры. Яго цесная ўзаемасувязь і танальная зладжанасць з іншымі праявамі творчай дзейнасці беларускага сялянства, з абрадамі і звычаямі — адна з самых вызначальных рыс. Рукатворны, аздоблены ўзорным ткацтвам і вышыўкай, ён натуральна ўпісваўся ў краявід, адпавядаў інтэр'еру сялянскай хаты з самабытнай мэбляй, ручнікамі, абрусамі.

Гістарычнае развіццё беларускага народнага адзення адбывалася ў непасрэднай сувязі з прыродна-кліматычнымі, сацыяльна-эканамічнымі ўмовамі, з маральна-эстэтычнымі патрабаваннямі. З развіццём грамадства яно выконвала шмат функцый. Апрача таго, што яго асноўныя састаўныя часткі — уласнае адзенне, абутак, галаўныя ўборы — засцерагалі чалавека ад холаду і спёкі, яны задавальнялі эстэтычныя патрэбы. Важнымі функцыямі, народнага адзення былі таксама абрадавая, узроставая, сацыяльна-полавая і цесна звязаная з ёю функцыя адрознення паводле роду заняткаў, рэлігійная. Па састаўных частках касцюма, спосабу нашэння, па кампазіцыйна-дэкаратыўным афармленні, па каларыце і арнаментыцы можна было пазнаць, з якой мясцовасці чалавек, якое яго сямейнае становішча, узрост. Так, адзенне дзяўчат і замужніх кабет значна адрознівалася, што асабліва выяўлялася ў прычосках і галаўных уборах.

У святочным і абрадавым адзенні адлюстраваны само жыццё беларуса, яго светапогляд, адносіны да людзей, асяроддзя. Ільняное белае адзенне, скроенае з прамавугольных кавалкаў даматканіны, суправаджала чалавека ад нараджэння да самай смерці. У зіхатліва белы «мятлік» апрануў ён немаўля, а ў далікатна вышытай кужэльнай кашулі апускалі нябожчыка ў магілу (ды і сама назва Беларусь, як мяркуюць некаторыя, паходзіць ад таго, што найбольш пашыраным колерам адзення беларусаў быў белы). Даўнімі традыцыямі было вызначана, якое адзенне насяці ў будні ці свята, што апранаць на вяселле ці радзіны, пад час радасці ці жалобы. Напрыклад, у пост хадзілі ў «пасцяным» касцюме, у якім поўнасцю адсутнічаў чырвоны колер. У самае прыгожае адзенне ўбіраліся да працоўных урачыстасцей: першага выгану жывёлы «на юраўскую расу», на свята першай баразны, першага снапа на ніве або першага пракосу на сенажаці.

Асабліва строгім і вытанчаным быў святочны касцюм маладзіц да нараджэння першага дзіцяці. Нібы гатычныя мадонны, павітыя ў бялюткія наміткі, апранутыя ва ўзорыстаканья малюнічыя андаракі, велічны і грацыёзна хадзілі яны па роднай зямлі і, як усе жанчыны свету, адчувалі сябе ва ўрачыстых уборах высакароднымі і прыгожымі, шчаслівымі і радаснымі.

Менавіта жаночы касцюм з найбольшай яркасцю і паўнастой уасабляе мастацкае мысленне народа, багацце яго фантазіі, развітасць густу і пачуццё меры. Ён — найбольш яркая і пераканальная частка рукатворнай спадчыны беларускага народа.

Міхась РАМАНЮК,
кандыдат мастацтвазнаўства.

Гумар

У маленькага Зрыка захварэла маці. У яе вельмі моцны насмарк. Звоніць яе сяброўка:

— Зрык, як сябе адчувае твая мама?

— Адлюстраванне нядрэннае. Гук толькі няважны.

— Мой бацька гаворыць, што заўсёды больш прыемна даць, чым атрымаць.

— Ён у цябе свяшчэннік?
— Не, баксёр!

Жанчына, акружаная мноствам дзяцей, звяртаецца ў апарку да служыцеля з пытаннем, дзе можна ўбачыць жырафу.

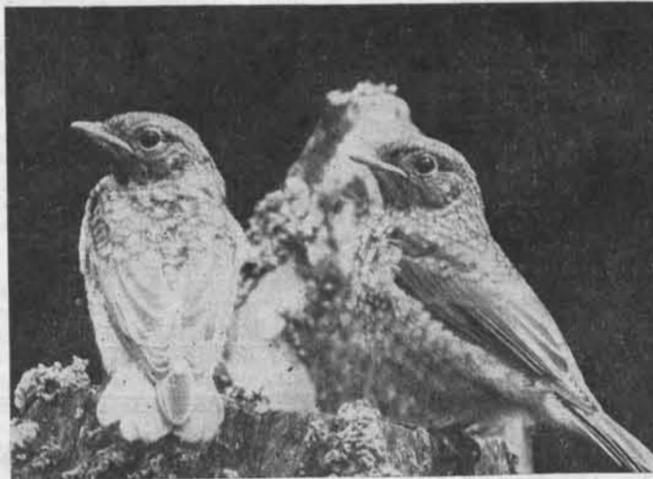
— На жаль, сінгера, жырафа дэманструецца наведвальнікам толькі да пляці, а цяпер ужо палавіна шостаі.

Засмучаныя дзеці пачалі

ПАСЛЯ ЗАВЕІ

Усю ноч гуляла завея ў лесу. Снег апрануў дрэвы і кусты ў белыя ўборы, пакрыў дарогі і лясныя сцяжынікі пушыстым пакрывалам. Але вось вецер разгаіў хмары. Раніцай засвяціла сонца. Тысячамі агеньчыкаў заблішчэлі, засвяціліся сцяжынікі на зямлі і дрэвах. Прачнулася вавёрка. Панінула гняздо, спуцілася на зямлю і стала аглядацца: у кустах чуўся ціхі шорах. Вавёрка маланкай мільганула на верхавіну высокай сасны. Пад дрэвам прабегла лісіца — відаць, спяшалася мышкаваць у поле. Шпарнаю хадзо пратрусілі два ласі. Услед ім здзіўлена пазірае казуля, як бы стараючыся зразумець: і куды гэта ні свет ні зара нясуцца гэтыя волаты. Чуваць, як непадалёку прыняўся за работу дзяцел. А чародка берасцяняк села на суседняе дрэва — рацяца, куды паляецца, каб падсілкавацца... Абуджаецца лес пасля завеі.

РЕДАКЦЫЙНАЯ КАЛЕГІЯ

НАШ АДРАС:

МІНСК-5, ЛЕНІНСКІ ПРАСПЕКТ, 44.

ТЭЛЕФОНЫ: 33-01-97, 33-02-80, 33-03-15, 33-16-56, 33-07-82.

Ордэна Працоўнага Чырвонага Сцяга друкарня выдавецтва ЦК КП Беларусі. Зак. 143